

Рослонь Домініка Томашівна
Працьовита Вікторія Любомирівна

Регулювання міжнародної трудової міграції в Україні

УДК [314.15:331.556.4.053](477)
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-4.17>

Рослонь Домініка Томашівна
кандидат політичних наук,
старший викладач кафедри політології
та міжнародних відносин
Національного університету
«Львівська політехніка»
вул. С. Бандери 12, Львів, Україна

Працьовита Вікторія Любомирівна
студентка кафедри політології
та міжнародних відносин
Національного університету
«Львівська політехніка»
вул. С. Бандери 12, Львів, Україна

Актуальність проблеми. В статті охарактеризовано регулювання міжнародної трудової міграції в Україні, показано основні нормативно-правові документи, що регулюють міжнародну міграцію в Україні, а також основні державні органи, які компетентні у сфері управління міграцією в Україні.

Розвиток міжнародних економічних відносин є об'єктивним проявом світового масштабу і знаходить своє відображення в комплексі конкретних форм співробітництва, серед яких найбільш розвинутою є міжнародна економічна інтеграція, тобто процес зближення та поступового об'єднання національних економічних систем в умовах глобалізації та регіоналізації. Одною з форм міжнародних економічних відносин є міжнародна міграція робочої сили, яка здійснює істотний вплив на економіку як країн-реципієнтів, так і країн-донорів.

За даними ООН Україна входить до десятки країн з найбільшою кількістю емігрантів. Кількість трудових мігрантів Держстат оцінює в 1,3 млн., а експерти наводять оцінки від 2 до 4 млн. А багато політиків стверджують, що за останні роки від 5 до 8 млн. українців залишили країну, рятуючись від злиднів та безробіття.

Україна все ще перебуває на стадії реформування сфери управління міграцією. Організаційні зміни обговорювалися та планувалися протягом кількох років, проте не набули повної сили.

Сьогодні відбувається активна інтеграція України в світовий економічний простір. Інтеграція в Європейський Союз є стратегічним пріоритетом уряду нашої країни. Зараз вже діє зона вільної торгівлі Україна-ЄС, введена безвізовий режим між нашою країною та Європейським Союзом. Тому дослідження питань міграції робочої сили з України в Євросоюз та її оцінка наслідків є досить актуальним в сучасних умовах розвитку інтеграційних процесів.

Соціальний та правовий захист трудових мігрантів забезпечується за допомогою укладання двосторонніх та приєднання України до багатосторонніх міжнародних договорів. Україна вже більше не є лише країною походження, а стає транзитною та приймаючою країною міжнародних міграційних потоків.

Ключові слова: міграція, регулювання, Україна, мігранти, нормативно-правові документи.

Вступ. Однією із найважливіших складових глобалізації обґрунтовано вважається міжнародна трудова міграція. Одне з головних місць цього процесу відводиться не випадково: протягом усього економічної історії пересування трудових ресурсів грало об'єднувальну, інтегруючу та інтернаціоналізуючу роль. На початку XXI ст. міграційна активність у світі набуває глобального характеру. Масштабність міграції трудових ресурсів є важливою проблемою сучасності як у політичному, і у соціально-економічному аспектах. Становлення в Україні ринкової економіки зумовлюють необхідність вивчення проблем української трудової міграції.

Мета та завдання. Мета роботи – проаналізувати регулювання міжнародної трудової міграції в Україні.

Методи дослідження. Емпіричні методи, зокрема: аналіз документів (дослідження документів щодо регуляції міжнародної трудової міграції в Україні).

Результати. Міжнародна нормативна база з міжнародної трудової міграції включає документи ООН, МОП, РЄ щодо загальних прав людей-мігрантів та спеціальних прав трудящих-мігрантів, захисту біженців, боротьби з незаконним ввезенням мігрантів і торгівлею людьми [4].

Основними документами щодо регулювання процесів міграції у світі є: Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей (ООН, 1990); Конвенція про зловживання у сфері міграції та забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей та рівного відношення № 143 (МОП, 1990); Конвенція про приватні агенції зайнятості № 181 (МОП, 1997); Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії (ООН, 2000); Протокол про запобігання та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (ООН, 2000); Протокол проти незаконного ввезення мігрантів сухою дорогою, морем і повітрям, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (ООН, 2000); Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів (РЄ, 1977); Конвенція про гідну працю домашніх працівників (фрілансерів) № 189 (МОП, 2011) та ін [3].

За визначенням Конвенції МОП № 97 (1949), «працівник-мігрант» – це особа, яка мігрує з однієї країни до іншої з наміром отримати інакше, ніж за свій рахунок. Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів РЄ (1977) терміном

«працівник-мігрант» позначає «громадянина Договірної Сторони, якому інша Договірна Сторона дозволила перебувати на її території для виконання оплачуваної роботи».

З економічних причин основні потоки мігрантів завжди прямували з країн із низькими особистими доходами до країн із вищими доходами. У доповіді Генерального секретаря ООН «Міжнародна міграція та розвиток» (2018) наголошується, що сьогодні більше, ніж будь-коли раніше, люди живуть за межами своєї країни походження. У період 1990-2010 рр. кількість міжнародних мігрантів у всьому світі зросла більш ніж на 77 млн., або 50%. Більша частина цього зростання відбулася в період між 2000-2019 рр., коли загальносвітова кількість міжнародних мігрантів за оцінками ООН збільшилася зі 155 млн. осіб у 1990 році до 214 млн. осіб у 2010 р. та до 272 млн. осіб у 2019 році, що становить 3,5% населення світу порівняно з 2,8% у 2010 р [2, с. 184].

У 2017 р. у Європі знаходилася найбільша кількість міжнародних мігрантів (78 млн.), на другому місці Азія (67 млн.), потім Північна Америка (58 млн.), Африка (20 млн.). За останні 10 років їх чисельність у найрозвиненіших регіонах зросла на 56%, тоді як кількість мігрантів у країнах Півдня збільшилася на 18%. У 2017 році три чверті всіх міжнародних мігрантів були у віці від 20 до 64 років, жінки становили 48%. Найбільш потужними стабільними центрами тяжіння населення з найбідніших країн світу та в 2000-2010 рр. і у 2010-2019 рр. існували такі країни імміграції, як Сполучені Штати Америки, Австралія, Канада, Нова Зеландія, європейські країни.

За даними ООН Україна входить до десятки країн з найбільшою кількістю емігрантів. Кількість трудових мігрантів Держстат оцінює в 1,3 млн., а експерти наводять оцінки від 2 до 4 млн. А багато політиків стверджують, що за останні роки від 5 до 8 млн. українців залишили країну, рятуючись від злиднів та безробіття [5].

Україна все ще перебуває на стадії реформування сфери управління міграцією. Організаційні зміни обговорювалися та планувалися протягом кількох років, проте не набули повної сили. З метою оптимізації державного управління міграцією Кабінет Міністрів України ухвалив у червні 2009 р. постанову, яка запроваджує Державну міграційну службу (ДМС) – спеціальний уповноважений центральний орган виконавчої влади. У повноваження нової структури передбачалося включити всі питання щодо міграції, притулку, громадянства та реєстрації осіб. За умовами постанови передбачалося, що ДМС об'єднає повноваження МВС і Держкомнацрелігій в одну міграційну службу із загальною відповідальністю. Постанова була оскаржена в Конституційному Суді і тому не набула чинності. Державну міграційну службу

було знову скасовано 7 липня 2010 р. рішенням Уряду України [5]. Проте, Указом Президента від 9 грудня 2010 р. Державну міграційну службу було знову створено: на неї покладено функції у сфері громадянства, імміграції, реєстрації фізичних осіб, а також питання, пов'язані із здійсненням правових актів у сфері надання притулку.

Державна політика з регулювання трудової міграції громадян України за кордоном є складовою державної політики зайнятості та спрямована на:

- створення умов для тимчасової трудової діяльності громадян України на міжнародному ринку праці;
- посилення правового та соціального захисту громадян України, працюючих там;
- приведення у відповідність національного законодавства у сфері зайнятості та трудової міграції зі світовими нормами;
- створення умов для повернення трудових мігрантів у Україну.

Соціальний та правовий захист трудових мігрантів забезпечується за допомогою укладання двосторонніх та приєднання України до багатосторонніх міжнародних договорів.

На сьогоднішній день Україна є стороною таких багатосторонніх міжнародних угод:

- Європейської конвенції про правовий статус працівників-мігрантів;
- Угоди про співпрацю у сфері трудової міграції та соціального захисту працівників-мігрантів Співдружності Незалежних Держав (СНД);
- Протоколу до зазначеної Угоди, яка регулює процеси прикордонної міграції у межах СНД;
- Конвенції про правовий статус працівників-мігрантів та членів їх сімей держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав;
- Угоди про гарантії прав громадян держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у галузі пенсійного забезпечення.

Крім цього, Україною укладено 13 двосторонніх договорів з працевлаштування та соціального захисту трудових мігрантів із такими країнами як: Іспанія, Латвія, Литва, Польща, Португалія, Швейцарія; а також Азербайджан, Вірменія, Білорусь, В'єтнам, Лівія, Молдова, Росія [1].

У сфері соціального забезпечення діють 9 договорів: з Болгарією, Іспанією, Латвією, Литвою, Естонією, Португалією, Словаччиною, Чехією та Польщею.

Державний комітет у справах національностей і релігій, що раніше виконував функції міграційної служби, скасовано указом президента.

У 1997 р. Президент України затвердив Основні напрями соціальної політики на 1997-2000 рр., у яких питання міграції вперше було винесено на державний політичний рівень. У цьому документі констатувалося, що Україна є експортером робо-

чої сили, проте окремо це питання не розглядалося. У пізнішому документі – Основні напрями соціальної політики до 2004 р., затверджені Президентом України у 2000 р. – пріоритетні напрями регулювання міграційних процесів були сформульовані як захист соціально-економічних інтересів та прав українських працівників-мігрантів, збереження трудового та інтелектуального потенціалу держави, створення правових та соціально-економічних засад регулювання зовнішньої трудової міграції громадян України.

У 2006 р. було прийнято державну Стратегію демографічного розвитку в період до 2015 р. У Стратегії регулювання зовнішньої міграції представлено як спосіб подолання процесу депопуляції в країні. У Стратегії сказано, що міграційна політика України має бути спрямована на пом'якшення наслідків незаконної трудової міграції громадян України та посилення контролю над компаніями та агенціями з найму персоналу [2, с. 185].

В результаті було розроблено Проект Закону про концепцію державної міграційної політики та у 2008 р. подано до Парламенту. Парламент ухвалив закон у вересні 2010 р., проте проект закону перебуває на громадському розгляді у Міністерстві юстиції. У проекті закону представлені визначення, правові основи, цілі та засади державної міграційної політики України, основні принципи управління міграційними процесами, обмеження у сфері міграції та відповідальність за незаконну міграцію, функції та компетентність державних органів у сфері управління міграцією, а також принципи міжнародного співробітництва у сфері міграції [4].

У 2010 р. було прийнято Державну програму співпраці із закордонними українцями. Ця програма є частиною державної політики щодо української діаспори. В рамках цієї політики Україна визнає закордонних українців невід'ємною частиною світової української спільноти, сприяє у створенні умов для збереження, розвитку та вираження етнічної, культурної, мовної та релігійної ідентичності української громади в країнах її проживання, у забезпеченні успішної співпраці українського суспільства з закордонними українцями в різних сферах життя, пов'язаних із захистом національних та інтелектуальних цінностей України за кордоном. Одним із основних пріоритетів української держави є задоволення культурних та мовних потреб закордонних українців, створення засад для розвитку та ефективного використання інтелектуального, духовного та фізичного потенціалу нації, а також зміцнення позитивного міжнародного іміджу України [3].

Питання міграції та притулку регулюються такими основними правовими документами:

- Указ Президента України «Про напрями державної міграційної політики України та невідкладні заходи щодо покращення її ефективності» (№ 657/2007);

- Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють» (Протоколу про запобігання та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї та Протоколу проти незаконного ввезення мігрантів по суші, морю та повітрі)» (лютий 2004 р.);

- Закон України «Про біженців» (№ 2557-III, 2001);

- Закон України «Про імміграцію» (№ 2491-III, 2001);

- Указ Президента України «Питання організації виконання закону України «Про імміграцію» (№ 596/2001, 2001);

- Закон України «Про громадянство України» (№ 2235-III, 2001);

- Указ Президента України «Питання організації виконання закону України «Про громадянство України» (№ 215/2001, 2001);

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо надання допомоги особам, які змушені були залишити місця постійного проживання в Автономній Республіці Абхазія Грузії та прибути в Україну» (№ 674, 1996);

- Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» (№ 3929-XII, 1994);

- Закон України «Про порядок виїзду з України та в'їзду в Україну громадян України» (№ 3857-XII, 1994).

Компетентні органи у сфері управління міграцією в Україні:

- Державна міграційна служба (ДМС), створена Указом президента він 9 грудня 2010 р. Основні функції ДМС: питання громадянства, імміграції, реєстрації та питання, пов'язані з наданням статусу біженця;

- Державна прикордонна служба України (ДПСУ) відповідає за прикордонний та в'їзний контроль, у тому числі реєстрацію, короткостроковий прийом/утримання під вартою, а також встановлення особи та видворення осіб, затриманих у прикордонній зоні (60 км від кордонів) [5].

- Міністерство внутрішніх справ (МВС) відповідає за довгостроковий прийом/утримання під вартою та питання проживання. Поліція у складі МВС відповідає за встановлення особи, виявлення та видворення осіб, затриманих за межами прикордонної зони. У рамках Міністерства також створено Департамент боротьби з торгівлею людьми.

- Регіональні міграційні служби розглядають клопотання щодо надання притулку. Проте, міграційна система перебуває в стадії реформування, тому статус, компетенція та обов'язки міграційних служб нині чітко не визначені.

- Міністерство закордонних справ (МЗС) та Дипломатичні представництва та консульські установи відповідальні за візи та дозволи на коротко-

строкове та довгострокове перебування; також Міністерство отримує повідомлення у разі невдалого виконання процедур поновлення документів у рамках процесу повернення. Дипломатичні представництва також відповідальні за консульську реєстрацію громадян України за кордоном та підтримання зв'язків з Українською діаспорою. Центр підтримки громадян України за кордоном було засновано у складі МЗС у 2005 р.

- Державна митна служба відповідає за прикордонний контроль у митних питаннях та питаннях контрабанди товарів.

- Міністерство праці, сім'ї, молоді та спорту відповідає за регулювання трудової міграції, а також за координацію дій з питань боротьби та запобігання торгівлі людьми.

- Служба безпеки України (СБУ) вживає заходів щодо боротьби з нелегальною міграцією [4].

- Вищий адміністративний суд та регіональні суди приймають рішення щодо апеляцій на рішення у справах, пов'язаних із притулком та міграцією.

Висновки. Отже, Україна вже більше не є лише країною походження, а стає транзитною та приймаючою країною міжнародних міграційних потоків. Така ситуація складається головним чином завдяки географічному положенню, привабливому для мігрантів, які використовують так званий Центрально-Європейський міграційний маршрут до ЄС. Нелегальні мігранти приїжджають в/через Україну головним чином із країн СНД, зокрема, з Молдови, Грузії та Афганістану, Південної та Східної Азії та Африки.

Міграція через Україну переважно незаконна та включає громадян України. Серед основних стимулів нелегальних мігрантів, які прямують до ЄС – можливість працевлаштування в державах-членах ЄС, вища заробітна плата, вищий рівень

життя, стабільна політична ситуація, повага до прав людини тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гайдуцький А. Чому трудові мігранти перспективніші за іноземних інвесторів: 6 фактів інвестиційного потенціалу українських гастарбайтерів. URL: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1367112-chomu-trudovi-migrant-perspektivnishi-zainozemnih-investoriv>.
2. Генералова Ю. Вплив міграційних процесів на економічне зростання України. 2006. С. 181–185
3. Гнатківський Б. Трудова міграція та її вплив на економічний розвиток України. *Науковий вісник НУБіП України*. 2015.
4. Садова У. Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». 2019. С. 263.
5. Філіпенко А., Будкін В., Гальчинський А. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть. 582 с.

REFERENCES:

1. Hayuduky A. Why migrant workers are more promising than foreign investors: 6 facts about the investment potential of Ukrainian guest workers. URL: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1367112-chomu-trudovi-migrant-perspektivnishi-zainozemnih-investoriv>.
2. Generalova J. The influence of migration processes on the economic growth of Ukraine. 2006. pp. 181–185
3. Hnatkivskyi B. M. Labor migration and its influence on the economic development of Ukraine. *Scientific bulletin of NUBiP of Ukraine*. 2015.
4. Sadova U. Migration in the conditions of transformation of regional labor markets of Ukraine: mechanisms of regulation. State University «Institute of Regional Studies named after M. I. Dolishnyi National Academy of Sciences of Ukraine». 2019. P. 263.
5. A. Filipenko, V. Budkin, A. Galchynskyi, Ukraine and the world economy: interaction on the threshold of millennia. 582 p.

Regulation of international labor migration in Ukraine

Roslon Dominika Tomashivna

Candidate of Political Sciences,
Senior Lecturer at the Department
of Political Science and International
Relations
Lviv Polytechnic National University
S. Bandery str., 12, Lviv, Ukraine

Pratsovyta Viktoria Lyubomyrivna

Student at the Department of Political
Science and International Relations
Lviv Polytechnic National University
S. Bandery str., 12, Lviv, Ukraine

The urgency of the problem. The article describes the regulation of international labor migration in Ukraine, shows the main legal documents that regulate international migration in Ukraine, as well as the main state bodies that are competent in the field of migration management in Ukraine.

The development of international economic relations is an objective manifestation of the world scale and is reflected in a complex of specific forms of cooperation, among which international economic integration is the most developed, i.e. the process of convergence and gradual unification of national economic systems in the conditions of globalization and regionalization. One of the forms of international economic relations is international labor migration, which has a significant impact on the economy of both recipient and donor countries.

According to the UN, Ukraine is among the top ten countries with the largest number of emigrants. The State Statistics Service estimates the number of labor migrants at 1.3 million, and experts estimate from 2 to 4 million. And many politicians claim that in recent years, from 5 to 8 million Ukrainians have left the country, escaping from poverty and unemployment.

Ukraine is still at the stage of reforming the sphere of migration management. Organizational changes were discussed and planned for several years, but did not take full effect.

Today, active integration of Ukraine into the world economic space is taking place. Integration into the European Union is a strategic priority of the government of our country. Currently, the Ukraine-EU free trade zone is already operating, and a visa-free regime has been introduced between our country and the European Union. Therefore, the study of issues of labor migration from Ukraine to the European Union and its consequences are quite relevant in the modern conditions of the development of integration processes.

Social and legal protection of migrant workers is provided by concluding bilateral and Ukraine's accession to multilateral international agreements. Ukraine is no longer just a country of origin, but is becoming a transit and receiving country of international migration flows.

Key words: migration, regulation, Ukraine, migrants, legal documents.